

Trisdešimt pirmieji leidybos metai. Eina nuo 1988 m. spalio 28 d.

2019 m. kovo 22 d.

Nr. 11 (1321)

Paminėtas Lietuvos didvyrio gimtadienis

Lygiai prieš 110 metų, 1909 metų kovo 15-ąją Palangoje gimė Lietuvos didvyris Jonas Žemaitis-Vytautas. Būrys gimnazistų, Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjungos narai, Šaulių kuopos kariai, savivaldybės atstovai bei visi neabejingi kėdainiečiai paminėjo šią datą šalia prieš kelerius metus pakabinto šiai išskirtinei asmenybei skirto horeljefo, kabančio ant dabartinio Kėdainių krašto muziejaus sienos.

Vieta pasirinktina neatsitiktinai, mat šiame pastate buvo įsikūrusi 2-ojo artilerijos pulko 5-oji baterija, kurioje

1929–1935 metais tarnavo J. Žemaitis-Vytautas. „Jo keliai – tai didvyrio keliai, atidavusio visą savo gyvenimą Lietuvai ir tam, kad mes šiandien būtume Europos Sąjungos ir NATO narais“, – minėjimo metu kalbėjo Rimantas Žirgulis, Kėdainių krašto muziejaus direktorius.

Profesionalus karys

J. Žemaitis-Vytautas buvo profesionalus karys, didžią savo gyvenimo dalį tarnavęs tėvynės labui, o šalį okupavus sovietams – išėjo partizan-

nauti į miškus.

Pasak Kėdainių krašto muziejaus direktoriaus, ši išskirtinė istorinė asmenybė yra svarbi visai Lietuvai. „Manau, kad jis yra viena svarbiausių 20 amžiaus Lietuvos istorijos asmenybių. – pabrėžė muziejaus direktorius. – Tarpukariu dabartiniame Kėdainių krašto muziejaus pastate buvo dislokuotas Lietuvos kariuomenės artilerijos pulkas, kuriame nuo 1929 metų jis tarnavo kuopos vadu, vėliau pakeltas į leitenantus. Vėliau, 1936 metais, J. Žemaitis iš Kėdainių buvo pa-

siūstas stažuotis į šalia Paryžiaus esančią artilerijos karos mokyklą. Ten jis mokėsi apie dvejus metus ir, grįžęs atgal į Lietuvą, toliau tęsė savo kariškio karjerą.“

Atsisakė sotaus ir gero gyvenimo

Okupavus Lietuvą, J. Žemaitis aktyviai įsitraukė į antinacinį judėjimą. Kada pradėjo antroji sovietinė okupacija, 1945 metų pavasarį jis pradėjo aktyviai dalyvauti partizaninėje kovoje.

(keliamas į 4 psl.)

Generolo Jono Žemaičio-Vytauto 110-osios gimimo metinės

Kovo 15 dieną paminėtos generolo Jono Žemaičio-Vytauto 110-osios gimimo metinės. Minėjimai vyko prie J. Žemaičio-Vytauto paminklo Palangoje, Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijoje, Jurbarko rajone, Šimkaičių giroje, prie generolo Jono Žemaičio-Vytauto vadavietės – bunkerio.

Šimkaičių giroje šią sukaktį paminėjo Jurbarko Petro Paulaičio šaulių 701 kuopos šauliai, Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos karininkai ir kariūnai bei patriotinė krašto bendruomenė, kariuomenės savanoriai – kūrėjai. Skambėjo „Tautiška giesmė“, dainos, apie partizanų generolo gyvenimą pasakojo istorikas dr. Darius Juodis. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kęstučio motorizuotojo pėstininkų bataliono kariai atliko šventinę atminimo salve. Prie paminklo padėta gėlių, uždegta atminimo žvakutės.

Jonas Žemaitis-Vytautas, okupuotos Lietuvos Prezidentas, yra drąsos, ištvermės ir ištikimybės visuotiniam laisvės ir demokratijos idealams pavyzdys. Jam buvo svarbu, kad Lietuvos laisvės kova išliktų nesutepta ir nebūtų kovo jama bet kokiomis priemonėmis, kurias naudojo priešo pajėgos. Tai jis pabrėžė ir tardamas savo paskutinį žodį sovietiniame „teisme“. Tie aukšti idealai įtvirtinti ir Lietuvos laisvės kovos sajūdžio tarybos Deklaracijoje.

Siekiant kuo plačiau supažindinti suomenę su archyviniais dokumentais ir šaltiniais bei mažinti galimybę skleisti nepagrįstą, Lietuvos partizanus šmeižiančią ir tendencingai interpretuotą informaciją, Lietuvos ypatingasis archyvas suskaitmenino ir paskelbė Valstybės saugumo komiteto (KGB) sudarytą J. Žemaičio-Vytauto baudžiamą bylą.

Jonas Žemaitis-Vytautas (1909–1954) gimė 1909 metų kovo 15 dieną Palangoje. 1929 metais baigė Kauno karo mokyklą, 1936–1938 metais studijavo Prancūzijos artilerijos mokykloje. Jam suteiktas kapitono laipsnis. 1944 metais Šiluvos ir Tytuvėnų valsčiuose suorganizavo apie 150 vyrų į generolo Povilo Plechavičiaus Vietinė rinktinę ir pats tapo šios rinktinės 310-ojo bataliono vadu. Vokiečiams rinktinę išformavus, kurį laiką slapstėsi, o nuo 1945 metų tapo Žebenkštis rinktinės štabo viršininku. 1947 metų gegužė išrinktas Kęstučio apygardos vadu. 1948 metų gegužė įkūrė Vakarų Lietuvos (Jūros) partizanų sritį, tapo jos vadu. 1949 metų vasarą visos Lietuvos partizanų vadų suvažiavime Jonas Žemaitis išrinktas Lietuvos laisvės kovos sajūdžio tarybos prezidiumo pirmininku, taip pat laikinai ėjo Gynybos pajėgų vado pareigas, jam suteiktas laisvės kovotojo partizanų generolo laipsnis.

1951 metų gruodį, ištikus insultui, atsisakė pareigų. Vėl pradėjo jas eiti 1953-ųjų pavasarį. Tų metų gegužės 30 dieną išdavus bunkerį, Jonas Žemaitis suimtas. 1954 metų lapkričio 26 dieną sušaudytas Maskvos Butyrkų kalėjime.

1997 metų vasario 14 dieną Lietuvos Respublikos Prezidento dekreto jam suteiktas Vyčio Kryžiaus 1-ojo laipsnio ordinis (po mirties), o 1998 metų sausio 28 dieną – dimisijos brigados generolo laipsnis (po mirties). 2009 metų kovo 11 dieną LR Seimo nutarimu pripažintas ketvirtuoju Lietuvos prezidentu. „Tremtinio“ inf.

Dėmesio!

Balandžio 6 d. (šeštadienį) 10.30 val. Kauno įgulos karininkų ramo salėje (A. Mickevičiaus g. 19) įvyks LPCTS suvažiavimas. Registracija nuo 9.30 val.

Delegatus kviečiame dalyvauti.

Išdavikai, kolaborantai ir jų advokatai

Pabaiga.
Pradžia Nr. 8 (1318)

Salomėja Néris

Salomėja Néris (Bačinskaitė-Bučienė) gimė 1904 metais Kiršių kaime Alvito valsčiuje. Turėjo du brolius Bronių ir Viktorą ir sesę Onutę. Mokėsi Alvito pradžios mokykloje ir nuo 1918 metų Marijampolės mergaičių progimnazijoje bei Vilkaviškio „Žiburio“ gimnazijoje. Buvo ateitininkė, gera poetė ir dailininkė. 1924 metais išstojo į Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Teologijos ir filosofijos fakultetą. Studijavo lietuvių literatūrą. Pirmasis jos poezijos rinkinys „Ankstyvą rytą“ pasirodė 1927 metais. Iš studenčių S. Néris išsiskyrė rimtumu, nemėgo tuščių kalbų, laikėsi nuošliai. 1928 metais bėgė universitetą, gavo paskyrimą į Lazdijų gimnaziją, kur dėstė vokiečių kalbą. 1931 metais Salomėja pradėjo mokytojauti Kaune. Išėjo jos antrasis eileraščių rinkinys „Pasmely“.

Tuo pačiu metu įvyksta staigus posūkis jos biografijoje: ji mete ryšius su katalikiška aplinka ir suartėja su „Trečio fronto“ sajūdžiu.

Rašytoja Aldona Ruseckaitė parašė romaną apie Salomėją Nérį „Padai pilni vinių“. Norėjo tragišką poetės gyvenimo laikotarpi nuo 1940-ųjų pažvelgti ir kaltintojų, ir jos gynėjų akitis. Maironio lietuvių literatūros muziejaus direktoriė A. Ruseckaitė rašo: „Ilgą laiką Salomėja gyniau, kai kitis smerkdavo. Kai ji buvo patekusi į votarinklį ir ką ji galėjo padaryti.“ Autore skaičius daug knygų ir Nérės die-

noraščius. Tik dėl „Poemos apie Staliną“ nederėjo advokatauti. „Poemą apie Staliną“ 1940 metais rugpjūčio 3 dieną ji perskaitė Maskvoje, nuykusi su delegacija, vežančia Stalinui deklaraciją apie Lietuvos „norą“ ištoti į SSRS. Poetė išsavo talento aukštysti taip ir nenuisileido į realų gyvenimą, net ir prieš mirti ne viską spėjo suvokti, atsitokėti.

Su komunistuojančiais veikėjais Salomėja buvo susidėjusi dar prieš 1940 metų okupaciją. Ji tikėjo socializmu. 1931 metais pasiprašė į „Trečio fronto“ gretas. Gal tai buvo jaunatviškas maištas, gal pastumėjo vienatvė Lazdijuose, labai norėjosi ištrūkti. Ji norėjo didesnio dėmesio centre, būti priekyje, aukščiau kitų. Net 1940 metais Okupavus Lietuvą, Salomėjai atrodė, kad atėjus sovietams visi bus lygūs ir gražiai gyvens, kad Lietuva savo nepriklausomybės nepraras. Net po 1941 metų trėmimų ji negalėjo suvokti, kad Stalinas galėjo būti blogas. Ji naivai manė, kad tai tik pavienių pareigūnų elgesys. Prašėsi pas Staliną, bet priėmimo negavo. Jau okupavus Lietuvą, Kostas Korsakas ją ir Kazį Borutą pasikvietė į Rusijos ambasadą ir pas pašiuntinį Pozniakovą, kur jie išgirdo, kad reikia pašlovinti „liaudies seimą“ ir Staliną. K. Boruta griebėsi seimo temos ir teparašė 11 eilucių, o Salomėja regis 46 posmelius. Boruta savo eilutes skaitė liepos mėnesį „liaudies seime“, o Salomėjai buvo pavesta skaityti rugpjūčio 3 dieną Maskvoje. Maskva Salomėjai labai patiko. Du kartus aplankė Lenino mauzoliejų. Užsimanė parašyti poemą apie Leniną. Paraše-

poemą „Bolševiko keliu“.

Prasidėjus karui, S. Néris pasitraukė į Maskvą. Kai Maskvą pradėjo bombarduoti vokiečiai, ji pasitraukė į Penzą. Apsigyveno pas Petrą Veržbiliauską, bolševiką, kilusį iš Lietuvos. Jis buvo aukštas sovietų paragūnas. Vėliau jie persikėlė į Ufą. Čia Salomėja parašė pačius geriausius eileraščius tokius, kaip „Maironiui“, Eglė žalčių karalienė“.

1942 metais ji kaip SSRS AT deputatę pakvietė į Maskvą. Čia ji sutiko K. Korsaką, J. Paleckį, P. Cvirką, A. Venclovą, J. Baltušį, J. Šimkų. Iš šios bendrijos Salomėja jau nebegalėjo išsivaduoti. Vykdė jų užsakymus, rašė eileraščius, tinkamus Maskvos radijui. Ir vis dar tikėjo, kad Stalinas nieko bilo nedaro. Jos galva buvo „išplauta“. 1943 metais poetė buvo smarkiai susirurgi.

1944 metais poetė sugrįžo į Kauną pas savo vyrauką skulptorių B. Bučą. Kauñe ji vėl nesuprato, kas čia darosi, ką išvežė į Sibirą, kas iš jos buvusių draugų pasitraukė į Vakarus. Jos galvoje sumaištis, „nesuprato“, kodėl žmonės bėgo nuo sovietų. Kasdien ji vis silpo, prieš mirtį prašė draugės pakvesti kulinę. 1945 metų liepos 7 dieną Maskvoje Salomėja Néris mirė nuo kepenų vėžio. (Naudota Jūratės Mičiulienės straipsnio „Salomėja Néris: padai pilni vinių“ medžiaga.)

Antanas Venclova

Antanas Venclova gimė 1907 metais Trempinių kaime Marijampolės apskrityje. Seimoje buvo 8 vaikai. Lanke Liubavo pradinę mokyklą. 1918

metais išstojo į Marijampolės „Žiburio“ gimnaziją. Mokėsi kartu su Kaziu Boruta ir Vytautu Montvila. Pirmieji jo rašinėliai ir vertimai išspausdinti 1924 metais. Gimnaziją baigė 1925 metais ir išstojo į Kauno universiteto humanitarinių mokslių fakultetą. Gavo darbą Žemės ūkio ministerijos raštinėje, bet įtartas, kad parašė ateitininkų himno parodiją, darbą praranda. Po 1926 metų rinkimų, laimėjus liaudiniams, jis vėl sugrįžta į buvusį darbą. Bet po karininkų perversmo A. Venclova vėl iš darbo atleidžiamas. Pasirodo jo pirmoji knyga „Sutemų skersgatviuos“. 1927 metais išeina lyrikos rinkinys „Gatvės švinta“. Studijuodamas A. Venclova pramoko užsienio kalbų, susipažino su rusų ir Vakarų Europos literatūra, ypač domėjosi M. Gorkio, V. Majakovskio ir S. Jeseinino kūryba. 1928 metais parašo apybraižą „Paskenduolė“. 1930 metais redaguoja žurnalą „Trečias frontas“, parašo apysakas „Varpai“, „Ivetė“ ir išleidžia apysakų knygą „Beržai vėtroje“. 1932 metais baigia universitetą ir pradeda mokytojauti Kauno žydų gimnazijoje. 1933 metais kartu su P. Cvirka parašė brosiūrą „Adolfas Hitleris. Diktatoriaus karjera“. 1934 metais Smalininkuose veda Elizą Račkauskaitę, persikelia į Klaipėdą, kur mokytojauja Vytauto Didžiojo gimnazijoje. 1936 metais aplanko Leningradą ir Maskvą. Parašo romaną „Draugystė“. 1937 metais antrą kartą vyksta į Paryžių ir aplanko Pasaulinę parodą. Gimsta sūnus Tomas.

(keliamas į 8 psl.)

Didvyriai nemiršta...

je paplitusi žmonių nuostata „gyventi taip, kad apie tave dainas dainuotų“ daugelis lietuvių kartu.

Tvarkydama savo archyvą, netikėtai atradau kopiją dokumento, pasirašytą Vytauto Ikamo, deja, be jo publicavimo šaltinio, pavadinimu „Dzūkijos partizanai – Asmenybės“ (žinia, kad ne kiekvienas individuas Lietuvoje gali ir geba tapti asmenybe). Dokumento kopijoje supažindinama su žymiausiais Dzūkijos partizanais: Vaclovu Voveriu-Žaibu. (Apie jį yra parašyta minėta Onos Voverienės monografija „Lietuvos laisvės kovos karžygys Vaclovas Voveris-Žaibas“ (V., 2007); sukurtas dokumentinis filmas „Žaibas – Dzūkijos legenda“ (scenarijuas autorius ir režisierius Jonas Cimbolaitis; statytojas ir filmo operatorius Andrius Cimbolaitis); Bernardu Navicku-Giriniu (apie jį dar labai mažai žinome); Lioginu Baliukevičiumi-Dzūku (apie jį žinome nemažai iš jo paties parašytų dienoraščių, kurie yra išleisti dviem monografijomis: „Liogino Baliukevičiaus partizano Dzūko dienoraštis“ (V., 2002) ir „Justino Lelešiaus-Grafo, Liogino Baliukevičiaus-Dzūko Dienoraščiai“ (Kaunas, 1994); Juozu Vitkumi-Kazimieraičiu iš Vytauto Vitkaus monografijos „Pulkininkas Kazimieraitis“ (V., 2001) ir taip toliau.

Apie Vaclovo Voverio-Žaibo būrio kovotojų Antaną Grušauską-Siaubą daug man pasakojo Žaibo ryšininkė

šviesaus atminimo Staselė Kazlauskienė, sužiestą į nugarą jį slaugiusi slėptuvėje beveik metus. Pasakojo apie jį keliis kartus, vis grįždama prisiminimais į savo sunkią pokario jaunystę. Antanas Grušauskas buvo kiles iš pasiturinčios šeimos ir pats turėjo 15 hektarų žemės. Iš ginkluotą pasipriešinimą išjungė jau gerokai vyresnis ir už patį vadą Vaclova Voveri-Žaibą ir kitus būrio partizanus (buvo gimęs 1901 metais). Buvo vidutinio ūgio, tvirto raumeningo sudėjimo, išvermingas ir stiprus, dar prieš okupaciją Liškiavos imtynėse įveikė beveik dvimetrinį policininką. Kai su būriu kovotojų susitiko su NKVD daliniu, ir partizanai paramė, kad susiremtišu kareiviais jėgos neilgios, stengesi pabėgti į mišką. Antanui pavyko įlipti į medį ir taip atitrūkti nuo persekiotojų. Kai kareivis atsistojo po ta pačia egle ir pradėjo šaudyti į bėgančius partizanus, Antanas neiškentės jį nušovė. Nuo tada partizanai jam patikėjo jų būrio vado pareigas, pasirinko slapyvardį Siaubas.

1945 metų vasario 6 dieną žuvus rinktinės vadui Šarūnui, Dzūkijos partizanų štabo viršininkas pulkininkas Kazimieraitis Siaubą paskyrė Seirijų bataliono vadu. Jo kovos arealas buvo Seirijų, Krikštionių, Leipalingio ir Merkinės apylinkės. Pasiekdavo ir palias, ir didžiuosius ežerus. 1945 metais Antanas Grušauskas savo autoritetu daug padėjo Kazimieraičiui, vienijant Dzūkijos partizanų būrius, mokė juos ko-

ordinuoti savo veiklą. Nors Dzūkijos partizanai buvo išsiskaidę būriais, tačiau, reikalui esant, tuo pat susiburda vo bendrai kovai prieš stribus ir NKVD kariuomenės dalinius.

Siaubas gražiai sutarė ir su Adolfu Ramanauskui-Vanagui. Vanagas jį labai vertino, kaip narsų kovotoją. Vaclovas Voveris-Žaibas stojo į atvirą kovą ir laimėjo 28 mūsius su stribais ir kariuomenės daliniais. S. Kazlauskienės nuomone, Siaubas kovėsi žymiai daugiau kartų ir ne tik savo areale, bet ir visoje Lietuvoje, pakvietas kitų partizanų būrių, patekusius į bėdą. Ypač daug kartų jam teko kautis su NKVD. 1945 metų rudenį Antanas Grušauskas-Siaubas Jonioniųse nukovė net tris NKVD kariuininkus. 1945 metų gruodžio 21 dieną Siaubas kartu su savo 76 kovotojais surengė pasalą Seirijų stribams, nukovė 12 stribų, pasiėmė jų ginklus. Jis ypač pyko ant stribų lietuvių, vadino juos tėvynės išdavikais ir parsidavėliais, nai-kino juos ir po vieną, ir būriais.

Būta jo kovų istorijoje ir nesėkmės. Kaip minėta, 1945 metų gruodžio 15 dieną Siaubas su savo būriu puolė Merkinę. Tačiau jos užimti jam nepavyko. Tik po kelių valandų Merkinę užėmė Adolfas Ramanauskas-Vanagas su savo kovotojais. Siaubas tame mūsyje buvo sunkiai išveistas. 1946 metų sausį Seirijuose nukovė stribą ir ypač aktyvū komunistų pačioje pasieniečių dalinio pašonėje.

(keliamas į 7 psl.)

Ivykiai, komentarai

Savivaldos rinkimai įvyko, kas nugalėjo?

Kiekvieni rinkimai politologams yra tarsi atrastas faraono kapas archeologams – tai neišsemiamą galybę faktų ir jų priežasčių analizei. Tiesa, pats atradimo faktas nebuvó netikėtas – juk tam tikrū žinių ir spėlionių būta, tačiau vi suomet žavi galimybę pasitikrinti, kiek tiesos būta tose pranašystėse. Pradžiai šiek tiek statistikos apie 2019 metų savivaldybių rinkimus.

Taigi į Lietuvos Respublikos 60 savivaldybių valdžią šių metų savivaldos rinkimuose kandidatavo 13 tūkstančių kandidatų. Jie pretendavo į 1502 mandatus. Savaime suprantama, kad prireikė antrojo rinkimų turo – turėjo būti išrinkti merai. Tai, beje, jau antriejie tiesioginiai merų rinkimai. Nepaisant to, kad po rinkimų visos partijos paskelbė apie „neabejotinas pergalės“, visgi statistika viską sudėlioja į savo vietas (o partijų džiugesi dėl pergalių galima paaiškinti tuo, kad joms apskritai pasisekė „nelikti už borto“). Visuomeniniai rinkimų komitetai, po savo vėliauviomis subūrė įvairiausio politinio spekto asmenis, iškovojo 318 mandatų, surinkę 26 procentus rinkėjų balsų. Toliau rikiuoja pagrindinės Lietuvos partijos – socialdemokratų (LSDP) ir Tėvynės sajunga (TS-LKD), kurios iškovojo po 274 mandatus, tačiau procentais, skaičiuojant rinkėjų balsus, pirmauja TS-LKD – 16 procentų prieš LSDP 13 procentų. I absolūcius rinkimų nugalėtojus pretendavusi Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sajunga (LVŽS) turės tenkintis 222 mandatais, kuriuos jai atnešė 11 procentų rinkėjų. Liberalų sajūdis gavo 126 mandatus (6 procent-

tai rinkėjų balsų), Darbo partija – 62 mandatus (apie 5 procentai), po 54 mandatus gavo „Tvarka ir teisingumas“ (TT) bei Lietuvos lenkų rinkimų akcijos-Krikščioniškų šeimų sajungos (LLRA-KŠS) ir Rusų aljanso koalicija (irgi maždaug 5 procentai). Lietuvos laisvės sajunga (liberalai) iškovojo 42 mandatus, 24 gavo Lietuvos socialdemokratų darbo partija (LSDDP), 8 – Lietuvos centro partija.

Per antrajį rinkimų turą buvo renkami merai – čia geriausiai sekėsi LSDP, kuri turės 15 merų, antri liko visuomeniniai rinkimų komitetai, turėstantys 12 merų, paskui – TS-LKD su 11 merų, 6 merus turi Liberalų sajūdis (dar vienas meras priklauso jiems drauge su „valstiečiais“ pagal koaliciją), o LVŽS ir TT turės po 5 merus. Pagal pastarąją statistiką labiausiai sekėsi... „Tvarkai ir teisingumui“, kuri vietoje buvusių dviejų merų dabar turės 5, o „valstiečiai-žalieji“, kurių lyderis R. Karbauskis sakėsi laimėsi 11 merų, taip ir liko su 11.

Kalbant apie rinkėjų aktyvumą, pasitebima jo mažėjimo tendencija – per praesus savivaldos rinkimus 2015 metais aktyvumas buvo didesnis, tačiau tai galima sieti su pirmaisiais tiesioginiais merų rinkimais. Kaip bebūtų, didesnė Lietuvos piliečių turinčių rinkimų teise, dalis demonstruoja paprasčiausią pilietiškumo stoką. Žinoma, kalbose apie valdžios tariamas ar tikras problemas jie dažnai būna pirmieji, reiškiantys pasipiktinimą...

Politologai apie neseną reiškinį rinkimuose – visuomeninius rinkimų komitetus – pasisako nevienareikšmiai: tai prastas demokratijos reiškinys, nes palyginti su partijomis visuomeniniai rinkimų komitetai nėra atsakingi už savo veiklos valdžioje pasekmes. Priešingai nei partijos, jie nesuvaržyti finansinės atskaitomybės, o jų politikai, padarę blogus sprendimus, nejaus jokios atsakomybės prieš juos iškėlusią politinę jėgą, kuri, tiesą sakant, antrą dieną po rinkimų gali ramia sąžine išsivaikščioti. O partijos už jų atstovų nevykusius ar prieštaringai vertinamus sprendimus visada atsako per rinkimus, prarasdamos rinkėjų palaikymą, taip pat gali pašalinti iš partijos gretų jos nuostatų nepaisantį narį (Lazdijų mero pavyzdys). O kaip rinkimų komiteto neatsakingumo pavyzdį, tiesa, netiesioginį, nes tai nebuvó rinkimų komitetas, galima paminėti referendumo prieš Visagino AE statybas organizatorius – jų „dėka“ Lietuva buvo priversita atsisakyti savos atominės elektrinės statybos, o tai atvėrė kelią Rusijai pastatyti Baltarusijoje Astravo AE, ir štai dabar turėsime mirtiną grėsmę Vilniui kelsianti atominį monstrą, bet tie, kas organizavo šitą velniavą, nejaučia jokios atsakomybės! Tas pats bus ir su visuomeniniais rinkimų komitetais, po kurų priedanga lindi ne viena prieštaringai vertinama persona. Beje, nors iš pirmo žvilgsnio ir statistikos atrodo, kad 2019 metų savivaldos rinkimuose geriausiai sekėsi būtent visuomeniniams rinkimų komitetams, reikia nepaleisti iš akių faktu, kad tokiu komitetu buvo daugiau

nei partijų, ir nemažai komitetų išvisnieko nelaimėjo, tad sulyginus visus šiuos duomenis paaškėja, kad politinės partijos, kurias taip mielai norėtų dažartinės politinės Lietuvos sistemos prieninkai, rinkimuose pasirodė geriau.

Nepaisant to, vis daugiau kalbama, kad būtina suvienodinti sąlygas dalyvauti rinkimuose partijoms ir visuomeniniams rinkimų komitetams – kad pastarieji nevirštų anarchijos išraiška (o ne demokratijos, kaip kad teigia žadantis ginti komitetus nuo suvaržymų Ramūnas Karbauskis).

Visgi daugiausia nerimo turėtų keti štai tokia statistika: iš 411 kandidatų į merus teisti yra 23, arba 5,6 procento visų kandidatų. Daugiausia – 39 – teistų kandidatų iškėlė Darbo partija, Lietuvos socialdemokratų partija – 35, Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sajunga – 27. Tėvynės sajunga-Lietuvos krikščionys demokratai savo gretose turi 24 teistus kandidatus, partija „Tvarka ir teisingumas“ – 19, Lietuvos socialdemokratų darbo partija – 17, Lietuvos laisvės sajunga (liberalai) – 11, Liberalų sajūdis – 10. Žinoma, teistumas teistumui nelygu, bet pats faktas, kad teistumas rinkėjams nėra pagrindas automatiškai atmetti tokias kandidatūras, yra liūdnai realybės grimasa.

Na, o dabar savivaldybėse verda koalicijų sudarymo rūpesčiai. Kaip visuomet būna, finale paaškės, kad rinkėjai, rinkdamai į savivaldos valdžią politikus, vienokioms ar kitokioms koalicijoms tikrai nebūtų pritarė. Pagyvensim, pamatysim, sakydavo senoliai.

Gintaras MARKEVIČIUS

Ingrida Šimonytė: mintys savivaldybių rinkimams pasibaigus

Po savivaldos rinkimų pirmojo turu išsiplėtojo nemenka diskusija, kas gi tuos rinkimus laimėjo ir kaip tai vertinti? Pasigirdo tiek eilinės partijų laidojimo melodijos, nors skaičiuoti jungtinį komitetų rezultatą tiek pat logiška, kiek jungtinį partijų, jau neminint daugelio daug balsų surinkusių komitetų kilmės. Pasigirdo ir pastabų dėl demokratijos deficitu savivaldoje, kai ilgamečiai merai, įtvirtinę savo pozicijas ne tik dėl padarytu darbų, bet ir dėl igyto administracino resurso galimai užkerta keilią bet kokiai kaitai savivaldybėje.

Esu tvirta partinės demokratijos šalininkė. Manau, kad kol kas niekas neraudo būdo, kaip geriau užtikrinti skirtingų išitikinimų piliečių atstovavimą ir interesų derinimą nei per tradicinių partijų, turinčių daugmaž aiškias vertėbes ir aiškius, kad ir vis mažiau nutolusius, požiūrius įvairiausiai svarbiausiai piliečiams klausimais. Kartu labai tikiu piliečine visuomene, žmonių iniciatyvomis ir manau, kad neretai konkretiām klausimuisi susitelkusi piliečių bendruomenė gali pasiekti puikių rezultatų. Esu tikra, kad mums labai trūksta bendro veikimo įgūdžių ir tikėjimo, kad bendrasveikimas duoda rezultatus. Tad tuo požiūriu visos iniciatyvos būtų sveikintinos.

Vis dėlto visuotinė Lietuvos komitetizacija realiai parodo visai kitą vaizdą, nei pilietinės visuomenės stiprėj-

mas. Labai retas savivaldos rinkimuose dalyvavęs komitetas galėtų būti įvertintas kaip išties visuomeninis, susibūrės nuo apačios pasiūlyti konkretiā, jos nariams svarbią darbotvarkę savivaldybės politinių klausimų sąraše. Dauguma jų iš esmės „pririšti“ prie konkretios asmenybės, o ne klausimo. Asmenybės, kuriai su esamomis politinėmis partijomis jau ar dar nepakelui. Tokie komitetai niekuo nesiskiria nuo „vieno žmogaus partijų“, bet turi privilegiuota padėtį dėl dalyvavimo rinkimuose: reikalavimų veiklai, finansavimui ir atsiskaitymui. Akiavazdu, kad tai turime keisti ir kaip įmanoma labiau vienodinti reikalavimus. Visuomeniniai komitetai turi būti įrankis bendruomenei veikti, o ne „nepartinių partija“, tik be partijai taikomų apribojimų ir reikalavimų.

Žinoma, partijoms tenka nemenka dalis atsakomybės dėl to, kad dalis politiskai aktyvių veikėjų ima ieškoti kitų keilių savo politinėms ambicijoms patenkinti. Nepakankama motyvacijos ir partinės karjeros sistema, uždarumas, žvaigždžių, neturėjusi nieko bendra su politika, „parašiutavimas“ į rinkinius sąrašus gali atbaidyti ir ilgamečius partinės demokratijos palaikytojus. Nežinau, ar reikėtų tai svarstyti įstatymų lygiu, kaip yra kai kuriose kitose Vakarų demokratijose, tačiau įstatymų lygiu rimtosios partijos turėtų svarstyti tokius

dalykus, kaip visuotiniai vadovybės rinkimai, pirminiai įvairių kandidatų rinkimuose rinkimai ir kitaip įveiklanti savo partines bendruomenes jaustis sprendimų dalyviais, o ne vien jų išklausa ytojais.

Dar viena kliūtis žmonėms aktyviai dalyvauti politinėse kampanijose yra jų rėmimo apribojimai. Akivaizdu, kad kol juridiniai asmenys galėjo remti tiek partijas, tiek rinkimų kampanijas, niekam sąlygos, kuriomis prie jų gali prisidėti eilinių Lietuvos rinkėjai, nesantys partijų nariai, pernelyg nerūpėjo. Ankstesnė tvarka labiau buvo aktuali nebent neįtikėtinų manipuliacijų atveju, kai menkas pajamas gaunantieji mielai „dalyvaudavo“ politikoje finansiškai. Nuo tų laikų „prisukioti varžtai“ šiandien, kai partijas ir kampanijas iš šalies gali remti tik fiziniai asmenys, jau gali tapti rimta problema – skirdamas bent centu daugiau nei dyvilyka eurų ižygi pareigą deklaruoti ne vien pajamas, kas dar būtų gana įkandama, bet ir turta, kurio deklaravimas yra Lietuvos ypatumas. Investavę išties milžiniškas sumas į Valstybinės mokesčių inspekcijos gebėjimą kontroliuoti žmogaus pajamų ir išlaidų adekvatumą praktiskai realiu laiku, galėtume sudaryti palankesnes sąlygas žmonėms dalyvauti ir finansiškai remiant patinkančią partiją ar kandidatą.

Sekmadienį vyko antrasis merų rin-

kimų turas. Net trečdalis merų buvo išrinkti pirmajame ture, neretas – ilgametis savivaldybės vadovas. Pasikeitus merų rinkimų tvarka kelia klausimą: ar meras gali būti prilygintas savivaldybės „prezidentui“? Akivaizdu, kad ilgamečiai merai turi strateginį pranašumą prieš kitus kandidatus ir tas pranašumas su kiekviena kadencija didėja. Neri bojamas kadencijų skaičius neverčia rūpintis politine pamaina, natūralia kaita. Drisčiau teigt, kad tai dar labiau silpnina partijas, ypač regionuose, nes mažina paskatas auginti naujus vietus politinius lyderius, kurie vėliau galėtų praturtinti ir nacionalinę politiką.

Ir pabaigai apie pigią valdžią. Draudimas juridiniams asmenims finansuoti partijas siekė apriboti verslo įtaką politikams, tačiau, akivaizdu, kad tikslą pasiekė tik iš dalies. Viena vertus, turėdamos labai ribotus finansinius išteklius partijos didžiąją dalį jų išsaudovėsiems ryšiams ir reklamai, užuot investavusios į prasmingo turinio kūrimą. Kita vertus, išlieka galimybės juridiniams asmenims dalyvauti politikoje per įvairias tų pačių asmenų tiesiogiai ar netiesiogiai kontroliuojamas ne pelno organizacijas. Metas į tai atkreipti dėmesį tiek įstatymų lygiu, tiek ir stiprinant Vyriausią rinkimų komisiją. Turime suprasti, kad pigi valdžia brangiai kainuoja.

Ledynuose užgrūdinta jaunystė

LPKTS Kauno filialo pirmininkas Vladas Sungaila ir Vitalis Staugaitis

Kiekvieną lankytąjį ar svečią, apsilankantį Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sajungoje, pastarajį laiką pasitinka fotografijomis, brėžiniais ir nuotraukomis apipavidalintas plakatas „Vitalis Staugaitis“. Dailininkas architektas Jonas Lukšė taip pagerbė vieną iš Laptevų jūros tremtinių. Vitalis Staugaitis šiaisiai metais švenčia 90 metų sukaktį. Jis mena Lenos ir Laptevų jūros vandenų šaltį, Užpoliarės pūgos šešlsmą, nušalusį pirštų skausmą. Dar vaikas, ištremtas iš gimtinės, privalėjo užsidirbtį menkų davinį sau, padėti silpniesniems šeimos nariams, nepalūžti kasdieninėje akistatoje su skurdu, betesiškumu, neteisybe. Ligi šiol puiki atmintis gyva prisiminimuose, pasakojimuose.

Jo prisiminimuose – darbščios zanavykų krašto šeimos ir giminės atminimas. Vitalio Staugaičio dėdė vyskunas Justinas Staugaitis buvo Neprikalaujomybės Akto signataras, daugkartinis Seimo vicepirmininkas. Kaip Vitalis sakė, netgi buvo svarstoma, ar jo dėdė, ar Antanas Smetona taps pirmuoju Lietuvos Respublikos prezidentu. Sprendimą nulėmė tai, kad dėdės buvo menkesnis išsilavinimas – Seinų seminarija, tuo tarpu A.Smetonas – Sankt Peterburgo akademija.

Kaip ir kitiems likimo broliams, sunkus kelias buvo atgal į Lietuvą. Vitalis Staugaitis gražiausius savo gyvenimo metus skyrė darbui, šeimai ir geriemis darbams.

1989 metais V. Staugaitis prisidėjo

prie Rimanto Plėščio sumanymo pastatyti paminklus lietuvių tremties vietoje prie Laptevų jūros. Dar jaunystėje išvažinėjęs Lenos deltos gyvenvietes, Vitalis gerai pažinojo ir vietas gyventojus, ir apylinkes. Jis buvo ekspedicijos „Lena 89“ vadovu. 15 žmonių grupė per keletą savaičių amžinojo išalo žemėje pastatė atminimo ženklus Tit Aruose, Bykove, Muostache ir Trofimovske. V. Staugaičio iniciatyva sumažinta paminklo kopija pastatyta ir Rumšiškėse, prie lapteviečių jurtos. Jo rūpesčiu pagaminti paminklo maketai padovanoti Lietuvos nacionaliniam muziejui, kelioms Kauno mookykloms. Iš atminties neišnykstančius gyvenimo tremtyje epizodus jubiliatas atkuria savo piešiniuose, apie patirtus išgyvenimus nenuildamas pasakoja jaunajai kartai.

Vitalio Staugaičio indėlis saugant istorinę atmintį 2012 metais įvertintas ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ medaliumi.

Gerbia Vitalių Staugaičių ir kauniečių, ir LPKTS nariai.

Jubiliejinių gimtadienų švenčiantis V. Staugaitis savo namuose pasitiko Žaliakalnio seniūną Bronių Girdauską, pavaduotoją Daivą Sabiničienę, dailininką, likimo broli Joną Lukšę, LPKTS Kauno filialo pirmininką Vladą Sungailą.

Dėkojame už prasmingą gyvenimą ir linkime ilgų gyvenimo metų.

**Vladas SUNGAILA,
LPKTS Kauno filialo
pirmininkas**

Užsiprenumeruokite „Tremtinį“

Prenumerata priimama iki kiekvieno mėnesio 28 dienos bet kuriame „Lietuvos pašto“, „Pay Post“ skyriuje,

per „Lietuvos pašto“ laiškininką, paskambinus informacijos tel. 8 700 55 400, internetu www.prenumeruok.lt.

Laikraštis išeina 4 kartus per mėnesį.

Prenumeratos indeksas 0117.

Kaina: 1 mėn. – 2,65, 3 mėn. – 7,96 Eur.

Sveikiname

Garbingo 90-ojo jubiliejaus proga sveikiname LPKTS Varėnos filialo nares **Antosę JAUNEIKIENĘ** ir **Antaniną VROTNIAK**. Linkime geros sveikatos ir Dievo palaimos.

LPKTS Varėnos filialas

Garbingo 90-ojo jubiliejaus proga sveikiname ilgametį LPKTS Ukmergės filialo narį, Laisvės kovų dalyvį, Igarkos tremtinį **Algirdą ŽILĮ**. Linkime geros sveikatos ir Dievo palaimos.

LPKTS Ukmergės filialas

Jubiliejinio gimtadienio proga nuoširdžiai sveikiname LPKTS Kuršėnų filialo nares:

Aldoną JUCIENĘ – 85-ojo,

Birutę MOLIENĘ ir Bronę BRONUŠIENĘ – 80-ojo.

Linkime geros sveikatos, džiugų gyvenimo akimirkų ir Dievo palaimintų dienų.

LPKTS Kuršėnų filialas

Garbingo 65-ojo gimtadienio proga nuoširdžiai sveikiname **Janę PAULAUSKIENĘ**, ilgametę LPKTS Jonavos filialo tarybos narę, TS-LKD PKT frakcijos pirmininkę.

Linkime stiprios sveikatos, dvasios ramybės, džiaugsmingų ir laimingų metų ir Dievo palaimos.

LPKTS Jonavos filialas

Garbingo 75-ojo jubiliejaus proga nuoširdžiai sveikiname LPKTS Jonavos filialo narę **Albiną RAČKAUSKIENĘ** ir linkime stiprios sveikatos, dvasios ramybės, džiaugsmingų ir laimingų metų ir Dievo palaimos.

LPKTS Jonavos filialas

Padėka

Dėkojame paaukojusiai Partizanų alėjos Kaune įgyvendinimo darbams **Vaclovai Gedvilienei – 30 eurų**.

LPKTS valdybos pirmininkė Rasa Duobaitė-Bumbulienė

Paminėtas Lietuvos didvyrio gimtadienis

(atkelta iš 1 psl.)

„J. Žemaitis-Vytautas buvo profesionalus karys, turintis geras rekomendacijas, tad greitai kilo pareigybėse. Aukščiausias jo postas gautas 1949 vasario mėnesį, kuomet vyko Lietuvos partizanų vadų suvažiavimas. Tąsyk jis buvo išrinktas Lietuvos laisvės kovos sajūdžio prezidiumo pirmininku ir buvo paskirtas partizanų generolu. J. Žemaitis-Vytautas nuveikė didelį darbą, organizuodamas partizaninę struktūrą, daug dėmesio skyrė partizaninės spaudos leidimui, nes suvokė, kad reikia švesti tautą“, – kalbėjo direktorius R. Žirgulis.

Išdavus bunkerį, kuriame tuo metu gyveno partizanas, jis gyvas buvo išežtas tardymui į Maskvą. „Kalbama, kad pats Levrentijus Berija jam siūlė sąlygas sutikti tapti Lietuvos vadovu, kuomet pati šalis taptų satelitine. J. Žemaitis galėjo pasirinkti ramų, sotų gyvenimą ir gyventi ilgai bei gražiai. Tačiau partizanas su tuo nesutiko ir 1954 metais sušaudytas Maskvoje“, – istorinius asmenybės faktus pristatė muziejaus direktorius.

Buvo pašventintas paminklas

Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sajungos Kėdainių filialo pirmininkas Jonas Šleževičius teigė, kad J. Že-

maičiui-Vytautui skirtasis paminklas, nors ir buvo atidengtas prieš kelis metus, tačiau iki šiol dar nebuvo pašventintas. Tad gimimo metinių proga šis svarbus akcentas ir buvo padarytas – horeljefą pašventino Šv. Juozapo bažnyčios kunigas Mindaugas Alekna.

Gelių vainiką padėjo bei žvakeles uždegė Kėdainių rajono savivaldybės administracijos vadovai: direktorius Ovidijus Kačiulis bei pavaduotojai: Antanas Pavolis bei Viačeslavas Čerenkovas.

Paskutinis Jono Žemaičio žodis teisme Maskvoje

„Aš, kaip ir kiti mano bendraminčiai, manau, kad Sovietų sajunga ginkluotomis pajėgomis išsiveržė į mūsų šalį. Ši sovietų vyriausybės žingsnį laikau neteisėtu... Visus pogrindžio veiksmus, kurio dalyviu aš buvau, nukreipus prieš sovietų valdžią, aš laikau teisingais ir nelaikau nusikalstamais. Tik noriu pabrėžti, kad, kiek man teko vadovauti Lietuvos kovotojų už laisvę kovai, aš stengiausi, kad ši kova laikytusi humanizmo principų. Jokių žvėriškumų aš neleidau. Koks bus teismo sprendimas – man žinoma. Aš vis tiek manau, kad kova, kurią aš vedžiau devynierius metus, turės savo rezultatų.“

Vaida MASILIONYTĖ

2019 m. kovo 22 d.

Tremtinys

Nr. 11 (1321)

5

Liepynų kaimo partizanai

Pabaiga.
Pradžia Nr. 10 (1320)

Partizanai Gumauskai

Liepynų kaime buvo ir daugiau jaučių vyru partizanų. Jie prie Šešupės kranto turėjo bunkerį, bet buvo surasti ir daugelis iš jų sušaudyti. Algirdas Baltuškevičius gerai pamena gyvenusių partizanų Gumauskų šeimą. Šeimos galva Antanas Gumauskas buvo Nepriklausomybės kovų savanoris, kovoje už Lietuvos nepriklausomybę. Po daugelio metų sužinojo, kad jo mokslo draugas Petras Gumauskas gyvena su žmona savo sodyboje Kumelionių kaime prie Marijampolės. Nuvykus į svečius, vyrams teko iš naujo susipažinti, nes po paskutinio jų susitikimo Marijampolės gimnazijoje buvo praėjė jau beveik septynios dešimtys metų...

Šaltiniai teigia, kad tose kovose dažnavo ne tik Antanas Gumauskas, bet ir jo brolis Mikas. Antanas Gumauskas gimė 1889 metų lapkričio 11 dieną Grabavos kaime, Javaravo valsčiuje, tarnavo susikūrusioje Lietuvos kariuomenėje nuo 1919 metų sausio 16 dienos iki 1920 metų birželio 25 dienos. Buvo puskarininkis. Po kovų gavo apie septynis hektarus nederlingos žemės Kvietkiškio naujakurijoje, ant Šešupės kranto, netoli Marijampolės. Su žmona Marija Brūzgaite-Gumauskiene pradėjo sunkų naujakurių ūkininkų gyvenimą. Augo vaikai Julija, Algimantas, Petras, Vytautas ir Romutė. Jie lankė pradinę mokyklą, o vėliau ir Marijampolės Rygiškių Jono gimnaziją.

Mikas Gumauskas gimė 1895 metų gruodžio 2 dieną, tarnavo savanoriu nuo 1919 metų sausio 16 dienos iki 1920 metų sausio 24 dienos. 1929 metais gyveno Sventaragio kaime, vėliau – Igliškyje.

Jau pokaryje Gumauskų namuose dažnai lankėsi partizanai, vaikai įsitraukė į pogrindinių organizacijų veiklą. Okupacijos pradžioje Algimantas, Vytautas, Petras ir Romutė buvo dar vaikai, tad iš pradžių pagelbėjo jiems kuo galėjo. Algirdas Baltuškevičius mena, kad su Petru, kuris buvo už jį dvejais metais vyresnis, kartu lankė vienos mokyklą, kuri buvo įsikūrusi Liepyno kaimo gyventojų Kasperavičiaus, o vėliau Šatkų trobose. Kai jau 1944 metais ją baigė, pradėjo mokytis Marijampolės Rygiškių Jono gimnazijoje. Į mokyklą pėsčiomis ėjo kartu su Peteru Gumauskui. Apie tai, kad jo vyresnysis brolis Algimantas partizanauja, šeima laikė paslaptyje. Petriukas, Julija ir Vytautas išliko gyvi. Jie buvo nuteisti, išgyvено lagerius bei tremtį, bet sugrižo į savo gimtuosius namus.

Apie šios šeimos vaikus iš Liepynų kaimo Marijampolės valsčiaus liudija tokia Justino Sajausko ir Birutės Adomienės surinkta medžiaga.

Algimantas Gumauskas-Šurmas, Balandis gimė 1929 metais. Išblaškius šeimą, nuo 1948 metų tapo Geležinio Vilko rinktinės partizanu. Nuo 1950 metų birželio 28 dienos buvo Dešinio tėvinių vado adjutantu. Žuvo 1951 metų balandžio 6 dieną Igliaukoje.

Petras Gumauskas-Pipiras gimė 1931 metais. Nuo 1948 metų – rezervinis Geležinio Vilko rinktinės kovo-

tojas. Nuo 1951 metų Dešinio tėvinių partizanas. 1952 metų sausio 31 dieną paimitas gyvas. Nuteistas dvidešimt penkeriems metams lagerio ir penkeriems tremties.

Romutė Gumauskaitė gimė 1936 metais. Partizanų ryšininkė. 1949 metų lapkričio 29 dieną areštuota ir nuteista dvidešimt penkeriems metams lagerio ir penkeriems tremties.

Antanas Gumauskas, jo duktė Julija (gimus 1926 metais) ir sūnus Vytautas-Musė (gimės 1930 metais), rezervinis partizanas, jie už pagalbą kovojo pastate, buvusiame Ruverio malūne, buvo įrengtos ne tik klasės, bet ir gyvenama patalpa, kurioje gyveno mokytojo šeima. Partizanai į mokyklą atėjo dienos metu, per pamokas. Klasėje buvęs Kulikauskas skubiai perbėgo į gyvenamą kambarį. Vyrai nežinojo, kad išdavikas ginkluotas, kai jis pro pravertas duris iššovė, kulka kliudė Algimantą Gumauską. Deja, sužeidimas buvo mirtinas. Vitas tada pačiupo sužeistojo ginklą ir pasitraukė. Algimantas dar sugebėjo iš mokyklos išeiti, už kelių sodų prie Vytauto Račausko senelio Jono Račiukaičio bulvių kapčiaus sukniumo. Žmonės matė, kai jis dar norėjo susisprogdinti, tačiau jégų neužteko...

Krauso žymėmis atsekė kareiviai rado jį jau mirusį. Kūną nuvežė į Marijampolę ir numetė aikštėje. Vitas Menkevičius-Spyglys (gimės 1930 metais) partizano nuo 1950 metų, buvo Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės vadasis. Žuvo 1952 metų birželio 24 dieną Juodaraistyste, Šilavoto apylinkėje.

slapypvardį, stojo į ginkluotą kovą su priešu. Beveik ketverius metus Algimantas kovojo partizanų gretose. Ne kartą žiūrėjo mirčiai į akis, kelis kartus sužeistas.

Apie Algimantą Gumauską-Balandžio žūtį mums papasakojo dabar Kauñe gyvenantis igliaukietis Vytautas Račauskas. Tą nelemtą 1951 metų balandžio 6-ają Algimantas su draugu Vitu Menkevičiumi-Spygliu nutarė sudrausminti Igliaukos gimnazijos komisorą Kulikauską, kuris saugumui skundė mokinius, teikė jam žinias. Viename iš mokyklos pastate, buvusiame Ruverio malūne, buvo įrengtos ne tik klasės, bet ir gyvenama patalpa, kurioje gyveno mokytojo šeima. Partizanai į mokyklą atėjo dienos metu, per pamokas. Klasėje buvęs Kulikauskas skubiai perbėgo į gyvenamą kambarį. Vyrai nežinojo, kad išdavikas ginkluotas, kai jis pro pravertas duris iššovė, kulka kliudė Algimantą Gumauską. Deja, sužeidimas buvo mirtinas. Vitas tada pačiupo sužeistojo ginklą ir pasitraukė. Algimantas dar sugebėjo iš mokyklos išeiti, už kelių sodų prie Vytauto Račausko senelio Jono Račiukaičio bulvių kapčiaus sukniumo. Žmonės matė, kai jis dar norėjo susisprogdinti, tačiau jégų neužteko...

Krauso žymėmis atsekė kareiviai rado jį jau mirusį. Kūną nuvežė į Marijampolę ir numetė aikštėje. Vitas Menkevičius-Spyglys (gimės 1930 metais) partizano nuo 1950 metų, buvo Tauro apygardos Geležinio Vilko rinktinės vadasis. Žuvo 1952 metų birželio 24 dieną Juodaraistyste, Šilavoto apylinkėje.

Petro Gumausko prisiminimai

Buvau suimtas Žirniškių kaime, kai vykdžiau užduotį. Varganoje sodybėlėje taisiausiai sugedusį dviratį, ir staiga suburžė mašina, iš kurios iššoko čekistai ir pradėjo mane supti. Kažkas pranešė mano buvimo vietą. Turėjau pistoletą ir kai kurias partizanų nuotraukas, kurias pats darydavau. Reikėjo žaibiškai viską paslėpti. Tuo metu poliūties žemė buvo minkšta. Spėjau viską išmesti ant gyvulių išminto tako ir užžerti žemėmis. Iškratę mane čekistai nusivedė prie mašinos. Iš pradžių pasivadinaus pusbrolio pavarde, tačiau po ilgų tardymų, apklausų išaiškėjo tikroji mano pavardė. Savo amžių ketveriais metais sumažinau, nes dėl mažo ūgio galėjau pasisakyti esąs nepilnamečius. Suimtas buvau tris savaites. Kamerioje buvo provokatorių. Nieko neiškvotę, kaip nepilnamečių tolesniams auklėjimui perdažė vaikų namų direktorui. Šis išsi-aškino, suradęs mano metrikus, kad esu pilnamečius. Mane vėl gražino čekistams, o šie, atnaujinę apklausą ir tardymus, reikalavo, kad susitikčiau su broliu Algimantu ir jiems praneščiau apie jo buvimo vietą. Buvau

priverstas „pažadėti“. Mane sekė, tačiau su broliu susitikau čekistams nežinomoje vietoje ir nežinomu laiku. Aptarėme savo padėtį, nes buvo aišku, kad ramaus gyvenimo neturėsime.

1952 metų sausio 31 dieną Varnabūdės miške mane ir dar penkis jo bendražygiai užklupo čekistai. Jėgos buvo nelygios. Mūšio metu keturi partizanai – K.Popiera-Gegužis, B.Popiera-Meška, K.Kurtinys-Ąžuolas ir L.Vokietaitis – žuvo, o S.Jankauskas-Kelevišis sunkiai sužeistas bandė nusisūdyti, tačiau, išlikęs gyvas, pateko į nelaisvę ir po ilgų tardymų bei kankinimų buvo nuteistas mirties bausme...

Kai žuvo bendražygiai, bandžiau naudotis jų ginklais, tačiau jie jau buvo be šovinių. Savo ginklo neturėjau, nes ryšio reikalais ruošiaus išvykti į Prienus. Bėgau Mikališkių kaimo link, purtydamas egles, kad sniegas užbertų pėdas. Pamiškėje pasigirdo šūviai. Tuomet pasukau Plutiškių kryptimi, bet ir čia pamiskėje išvydau daugybę rusų karievių. Bėgau toliau, kol čekistų šuo užšoko ant sprando, o pribėgę du kareiviai automatu buožėmis émė daužyti galvą. Kai skilo ir lūžo galvos kaulai, praradau sąmonę, o kai šiek tiek atsipeikėjau operacijos vykdymo stabe, vieno ūkininko sodyboje, prasidėjo tardymas. Sakiaus esąs vokietukas ir vienas gyveno miške. Kadangi buvau basas ir be žieminių drabužių, čekistai pasiūlė kareiviškus batus ir milinę, skatinėdami bendradarbiauti ir viskai jiems papasakoti. Kai tvirtinau, kad nieko nežinau, buvau vėl daužomas ir be sąmonės numestas kluone. Ne kartą atėjė čekistai tikrino, ar esu gyvas, o pastebėjė gyvybės ženklus, vėl daužė iki sąmonės netekimo, nes vienas Marijampolės čekistas mane atpažino.

Nerodžiau gyvybės ženklų, su kitais žuvusiais partizanais nuvežė į Marijampolę ir visus išmetė saugumo kieme. Tačiau, pastebėjė, kad esu dar gyvas, vėl pradėjo tardyti ir net apavė žuvusiu batais, kurie išgelbėjo mano kojas nuo amputavimo. Išvežė į Kauną ir perdarė to miesto tardytojams. Kaune tardė keturis mėnesius. Nuteisė 25 metams katorgas ir penkeriems metams tremties. Į Lietuvą grįžau po dylikos metų. Po ilgų vargų apsigyvenau tėviškėje...

1998 metų lapkričio 18 dieną Petru Gumauskui-Pipirui Lietuvos Respublikos prezidentas Valdas Adamkus įteikė Vyčio kryžiaus ordiną.

Stanislovas ABROMAVIČIUS

Paminklo Tauro apygardos partizanams naujosiose Marijampolės kapinėse fragmentas

Istorija be „baltų dėmių“

Alytaus kautynėms – 100 metų

Pabaiga.

Pradžia Nr. 10 (1320)

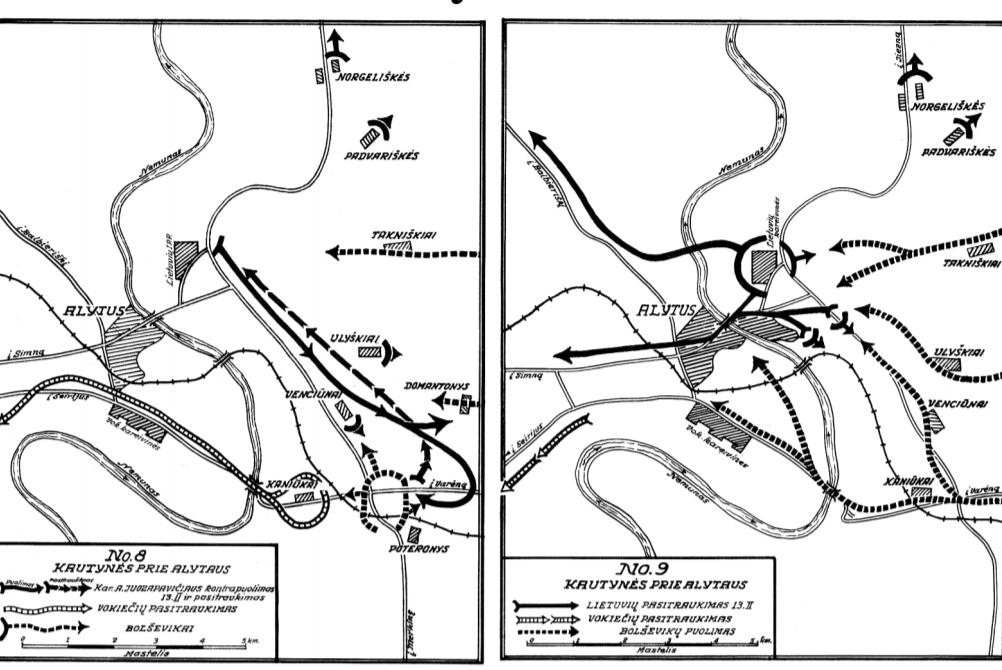
Perginkluotos ir naujai apginkluotos kuopos tuo išvyko į paskyrimo vietas. 1-as pulkas telefono ryšio su fronto linijos daliniais neturėjo, turėjo tik vokiečiai, tad ir žinių buvo galima gauti tik iš vokiečių štabo. Apie užpuolimą sužinota iš vokiečių husarų pulko štabo. Gauta žinių, kad lietuvių karių užtvaras iš Ulyškių kaimo pasitraukė, vokiečiai skundėsi, kad jų kairiajam sparnui gresia apėjimas.

Vasario 13 dieną 1 valandą 55 minutės iš vokiečių brigados viršininko buvo gauta žinių, kad jų kariai iš Poteronių kaimo atsitraukė į Kaniūkų kaimą, lietuvių kariai gynësi Švobiškėse kiek galėjo, bet turėjo pasitrauktis prieš puolančių raudonarmiečių didesnę jėgą. 2 valandą 7 minutės iš raitelio gauta žinia, kad 1-o pulko 1-a ir 6-a kuopos užima frontą prie Venciūnų ant plento, vyksta susirėmimai su rusais, yra sužeistų kareivų, kad Kaniūkų kaimą vokiečiai aplido ir ši kaimą užima rusai. Ryšys su vokiečiais nutrūko.

Kiek vėliau kareivinių rajone pasirodė lauko postų sargybiniai, kurie papasakojo, kad raudonarmiečiai puolė didelėmis grupėmis, o vokiečiai yra apleidę savo pozicijas ir pasitraukę. Pavaus grėsė iš dešinės pusės. Pulko vadadas karininkas A. Juozapavičius pasiuntė 5-ą ir 6-ą kuopas plentu į rytus, kad pridengtų Alytų nuo raudonarmiečių puolimo, o pats išskubėjo į barą. Karininkas A. Juozapavičius, išvykdamas į barą, operacijos vadovavimą paverė 1-o pulko štabo viršininkui karininkui Juliu Čaplakui, o pats pasiėmė tik keletą mokomosios komandos kareivių ir vieną kulkosvaidį be stovo. Drauge su pulko vadu vyko karininkai: Ignas Musteikis, Aleksandras Svilas ir Antanas Povilaitis. Ryšiams palaikyti su pulko štabu paėmė dar kelis karius raitelius. Karininkas A. Juozapavičius ryžosi pats vietoje išsiaiškinti susidariusią padėtį, jei galima apeiti puolančių priešininkų sparną, suduoti jiems smūgi ir užkirsti puolantiems raudon-

narmiečiams kelią. Rogėmis jis nusvyko į Venciūnų kaimą, kur susitiko su 1-osios kuopos vadu karininku P. Geniu. Iš Švobiškių kaimo lietuvių užtvara jau buvo pasitraukusi. Netrukus užtvara pasitraukė ir iš Domantonių kaimo. Naktis buvusi labai tamsi, snigo. Sutelkė tik apie 40 karių, jie pradėjo žygį iš Venciūnų kaimo į priešo užnugarį, per laukus išejo į plentą Alytaus–Varėna. RA kariai jau buvo praėjė pro tą vietą, tad atsidurta jų užnugaryje. Karininkui A. Juozapavičiui įsakius, būrys pradėjo žygioti plentu Alytaus link. Nepriėjus kryžkelės, prie Poteronių kaimo, buvo pastebėta ant plento daug rusų kareivių. Suguldė savo kareivius aukštumėlėje, mūšiskai apšaudė priešus. Jų pusėje kilo sąmyšis ir triukšmas. Paskui pasigirdo komandos, ir raudonarmiečiai pradėjo pulti. Lietuvių kariai turėjo nedaug šovinių, o be stovo kulkosvaidis sugedo, mūšiskių ugnies smūgis buvo per silpnas, kad sukeltų paniką tarp priešo kareivių. Teko trauktis atgal į Alytų (2-oji schema). Padalinys grįžo į Alytų vasario 13 dieną, auštant. Mieste jau tratėjo šūviai.

Tuomet, kai 1-o pulko vadadas su karininkais išvyko, karininkas J. Čaplakas pasiuntė žvalgybą į Takniškių kaimą. 6-a kuopa, vadovaujama karininko Vincos Šaudzio, buvo pasiusta remti priešakinius dalinius dešiniajame sparne, plento kryptimi. 5-a kuopa, karininko V. Skorupskio vadovaujama, užėmė kalnagūbrius į rytus nuo kareivinių ir miško. Su 5-a kuopą vyko drauge ir 2-ojo bataliono vadadas karininkas P. Tamašauskas. Pulko adjutantas karininkas Vaclovas Žadeika su vienu raiteliu buvo pasiustas į dešinijį sparną ištirti, kur yra ir ką veikia vokiečių daliniai. 5-a ir 6-a kuopos buvo atžygiavusios netoli Venciūnų kaimo. Karininkas V. Šaudzis buvo išjojęs į Venciūnų kaimą, kur rado pulko vadą karininką A. Juozapavičių. Kai Raudonosios armijos kariai pradėjo pulti Venciūnus, karininkas A. Juozapavičius įsakė karininkui V. Šaudzui užkirsti kelią plentu

2-oji schema

3-ioji schema

puolantiems raudonarmiečiams ir nurodė, kurią vietą užkirsti. Kai karininkas V. Šaudzis sugrįžo prie kuopos ir pradėjo vykdyti gautajį uždavinį, pasirodė, kad raudonarmiečiai jau pirmiau yra pasiekę kalnagūbrių, kurį jis su kareiviais turėjo užimti. 5-a ir 6-a kuopos gynësi vietoje prie miškelio. Betgi raudonarmiečiai apėjo 5-os ir 6-os kuopų dešinijį sparną ir privertė jas trauktis; kuopos traukėsi į Alytų, paskui į Nemuno kairijį krantą (3-ioji schema).

Karininkui V. Žadeikai pavyko išsiaiškinti, kad Kaniūkų kaime vokiečių nebéra ir kad vokiečiai Kaniūkų kaimo nesistengė ginti, o tik trumpam čia buvo sustoję, paskui pasitraukė į Alytaus kareivinių Seirijų link. Traukiantis vokiečiams, buvo nukautų ir sužeistų. Dalies sužeistų net nesuskubo evakuoti, juos paliko Alytaus ligoninėje. Kodėl vokiečiai pasitraukė, neaišku.

Tada karininkas J. Čaplakas pasiuntė karininko Zenono Gerulaičio vadovaujamą mokomają kuopą (apie 30 kareivių) užimti Kaniūkų plento tiltą per Nemuną ir neleisti RA karių į kairijį Nemuno krantą. Kuopa iki tilto nepriėjo, nes tiltą jau buvo užėmę raudonarmiečiai ir, perėję į kairijį Nemuno krantą, veržesi į Alytų. Karininkui Z. Gerulaičiui sustiprinti buvo pasiusta 30 kareivių iš 7-os kuopos ir įsakyta laikytis kiek galima ilgiau prie kapinių kairiajame Nemuno krante. Tačiau greitai ir iš ten reikėjo trauktis.

Padėtis fronte darėsi įtempta. Nuo Takniškių kaimo, kur pirmiau buvo ramu, pradėjo pulti raudonarmiečiai. Kai jau visai prašvito, buvo panaudotas vienas 1-o pulko rezervas, o raudonarmiečiai be perstojo vis puolė. Buvo susigriebta vežti pulko turtą į Likiškių kaimą. Anksčiau pulkas turto neevakavo, nenorėdamas sukelti panikos tarp žmonių, esą jis aplieidžia Alytų. Transporto priemonių buvo mažai, ir viską išvežti iš karto nebuvo galima. Karelvinėse liko nemažai šautuvų, tik pulko ligoninė suskubo išgabenti vertingesnį turtą ir visus sužeistuosius bei liguinus. Mieste prasidėjo šaudymas.

Tuo metu su karininkais ir kareiviais grįžo 1-o pulko vadadas karininkas A.

Juozapavičius. Karelvinės jau buvo raudonarmiečių apšaudomos, taip pat ir tiltas per Nemuną. Matydamas beiltiškā padėtį, karininkas A. Juozapavičius ryžosi gelbetti ginklus, kurie buvo gauti išvakarėse. Tie ginklai buvo neįkainojamas turtas. Bandant prasiveržti per tiltą su dviem ginklų prikrautais vežimais, karininkas A. Juozapavičius priešbuvo nukautas. Tai nutiko vasario 13 dieną, apie 8 val. ryte. Antanas Juozapavičius buvo pirmoji Lietuvos kariuomenės karininkų auka.

1-asis pėstininkų pulkas pradėjo trauktis. Tie, kurie perėjo tiltą, pasitraukė Simno link, o vėliau į Marijampolę. Vadovaujant karininkui J. Čaplakui, į Marijampolę atžygiavo 10 karininkų ir 150 kareivių. Kairiojo sparno daliniai, kurie perėjo per užšalusį Nemuną, pasitraukė pro Balbieriškį Prienų link ir vasario 13 dieną Jiezne prisijungė prie karininko Stasio Zaskevičiaus vadovaujamo husarų dalinio. Į Jieznam pasitraukė 12 karininkų ir 245 kareiviai. Jiems vadovavo 2-ojo bataliono vadadas karininkas P. Tamašauskas. Kautynėse žuvo 1 karininkas ir ketetas kareiviai, apie 20 kareivių pateko į raudonarmiečių nelaisvę, kai kurie vėliau iš jos pabėgo.

Naktį iš vasario 14 į 15-ąją prie Alytaus atvažiavo šarvuotas vokiečių traukinys su pėstininkais ir daugiau naujų vokiečių dalinių. Atvyko čia ir viena 1-o pulko kuopa. Drauge su vokiečiais ji puolė ir atsiėmė Alytų, vėl pastatė sargybas Domantonių–Venciūnų–Ulyškių riboje. Bolševikų pastangos užimti Kauną ir nuversti vyriausybę žlugė. Raudonosios armijos Pskovo divizijos daliniai užėmė ruožą Lyda–Varėna–Perloja–Daugai–Stakliškės–Jiezna–Žasliai–Pagelžiai–Bugony. 1-o pulko sargybiniai šio fronto ruože buvo į rytus nuo Alytaus: Poteronys, Švobiškės, Domantonių, Venciūnuose, Ulyškiuose. Pulko kareivai ėjo sargybą, gynë Alytaus miestą nuo išveržimų, rengësi didesnėms kovoms.

Gintaras LUČINSKAS

Schemas iš K. Ališausko knygos „Kovos dėl Lietuvos Neprisklausomybės 1918–1920“, Chicago, 1972

Karininko Antano Juozapavičiaus mirtis. Drobė. Aliejus. Dailininkas Otto (Enno) Jeneris, 1927 m. Nuotrauka iš Vytauto Didžiojo karo muziejaus rinkinių

2019 m. kovo 22 d.

Tremtinys

Nr. 11 (1321)

7

Dim. mjr. Vytautas Balsys-Uosis 1923–2019

Baigęs ilgą žemiškają karionę, kovo 18 dieną mus paliko Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio štabo viršininkas dim. mjr. Vytautas Balsys-Uosis.

Gimė 1923 m. gegužės 20 d. Kauno aps. Zapyškio valsč. Kluoniškių k., ūkininku Zigmo ir Onos Balsių šeimoje. Augo keturi broliai. Vytautas mokėsi Zapyškio progimnazijoje, Baigė Kauно technikumą.

Prasidėjus sovietų okupacijai, 1944 m. išstojo į Vietinę rinktinę. 1944–1948 ginkluotojo pasipriešinimo dalyvis, Tumo apygardos Geležinio Vilkorinktinės Jono Misevičiaus partizanų būrio, veikusio Kazlų Rūdos miške, partizanas. 1945 m. vasario mėn. dalyvavo Žiemkelio kautynėse. Sunkiai sužeistas, du su puose mėnesio gydėsi šaltame bunkeryje. 1948 m. sausio 13 d. išduotas ir suimtas. Kanektas tardymo metu ir 1948 m. nuteistas 25 m. laisvės atėmimo bausme: 10 m. lagerio ir 15 m. tremties. Kalėjo No-

rlisko lageriuose, tremtyje Karagandoje (Kazachstane) dirbo vario kasyklose.

1966 m. grįžo į Lietuvą. Iki 1968 m. sovietų milicija ir KGB persekojo ir trukdė prisegistravoti, todėl sunkiai sekėsi išdarbinti. Dirbo Kauno technologijos technikume.

Vedė Ireną Ievą Paršeliūnaitę, sulaukė dukters Rūtos.

Per pirmajį Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio suvažiavimą Kauno įgulos karininkų ramovėje buvo paskirtas LLKS štabo viršininku. Kario savanorio statusas pripažintas 1998 m.

Dainavo partizanų vyru ansambluje „Girių aidas“ (vadovas A. Paulavičius). Koncertavo JAV, Australijoje, daugelyje Lietuvos kampelių, pagerbamas tremtinius ir laisvės kovotojus. Buvo vienas iš pagrindinių organizatorių statant atminimo paminklus téviškėje ir partizanų kovų vietose.

Apdovanotas Lietuvos Nepriklausomybės medaliu (2000), Vyčio Kryžiaus ordino Karininko kryžiumi (2000),

Pro memoria

Lietuvos kariuomenės kūrėjų savanorių medaliu (2001), Laisvės premija (2019), Lietuvos laisvės kovos partizanų žvaigžde, Šaulių sąjungos žvaigžde „Už nuopelnus“, Kauno miesto „Santaros“ garbės ženklu, Kauno rajono savivaldybės 1-ojo lygio Garbės ženklu, Lietuvos, Latvijos, Estijos kovotojų medaliais, Krašto apsaugos organizacijų apdovanojimais, padékomis. Palaidotas Kauno Romanių 1-osiose kapinėse.

Lietuvos kariuomenės Kauno įgulos karininkų ramovė

Didvyriai nemiršta...

(atkelta iš 2 psl.)

Apsirengės paprasto valsčiečio rūbais dažnai vaikščiodavo ir vienas, sutikęs stribą ar enkavedistą šaltakraujiškai jį nušaudavo.

Kartą sutiko tris enkavedistus, kurie jį sustabdė paraikalavo dokumentų. Neva ieškodamas kišenėse paso, išsitraukė pistoletą ir žaibiškai visus sunaikino. Jo turėta žaibiška reakcija stebino kitus kovotojus ir partizanų vadus. Drąsa ir žaibiška reakcija daug kartų jį išgelbėjo

kritiškose situacijose. Žmonės gerbė ir mylėjo Siaubą už jo teisingumą. NKVD skyrė milžiniškas sumas pinigų už jo išdavimą. Dzūkijoje išdavikų neatsirado. 1947 metų spalio 31 dieną Siaubas su savo kovotojų būriu, siautėjant NKVD kariuomenei jo arealo miškuose, persikėlė per Nemuną ties Ryliškiais, tikėdamiesi, kaip jau ne kartą buvo, saugiai pasislėpti. Tačiau Nemuno kitame krante Ežeryno kaime (Merkinės valsčius) susidūrė su gausiu

Prof. Ona VOVERIENĖ

Skelbimai

Kovo 23 d. (šeštadienį) 9.30 val. LPKTS buveinėje (Laisvės al. 39, Kaune) įvyks LPKTS valdybos posėdis, **11 val.–TS-LKD PTKF tarybos posėdis.** LPKTS valdybos ir TS-LKD Politinių kalinių ir tremtiniių frakcijos tarybos narius kviečiame dalyvauti.

Kovo 25 d. (pirmadienį) Lietuvos politinių kalinių ir tremtiniių Vilniaus skyriai malonai kviečia dalyvauti minėjime, skirtame 1949 m. kovo 25–28 d. trémimo 70-osioms metinėms pažymėti.

12 val. sv. Mišios Vilniaus Šv. apaštalu Pilypo ir Jokūbo bažnyčioje (Lukiškių g. 10).

13 val. minėjimas ir susikaupimo valandėlė prie paminklo sovietinės okupacijos aukoms atminti Aukų g.

Kovo 25 d. (pirmadienį) 17 val. LPKTS salėje (Laisvės al 39, Kaune) LPKTS Kauno filialas kviečia į 1949 m. trémimo „Priboj“ prisiminimų popietę. Renginio vedėjas aktorius P. Venslovas.

Tremtinys
www.lpkts.lt

ISSN 2029-509X

Leidėjas Lietuvos politinių kalinių ir tremtiniių sąjunga

Įmonės kodas 300032645

Ats. sask. Nr. LT18 7044 0600 0425 8365 AB „SEB“ bankas

Adresas: Laisvės al. 39, 44309 Kaunas,
Tel. (8 37) 323 204

Redaktorė Jolita Navickienė
Kalbos redaktorė Audronė Kaminskiė
Techninė redaktorė Vesta Milerienė

El. p. tremtinys.redakcija@gmail.com

2 spaudos lankai. Tiražas 1580 egz. Kaina 0,66 euro.

Spausdino spaustuvė UAB „Morkūnas ir Ko“,
Draugystės g. 17, Kaunas

Projektus „Lietuvos Laisvės kovų, tremties ir tautos netekčių atspindžiai“ ir „Istorija be „baltų dėmių“ remia

S P A U D O S ,
R A D I O I R
T E L E V I Z I O J O S
R É M I M O
F O N D A S

Žaliosios rinktinės istorija

Tęsinys.

Pradžia Nr. 2 (1312)

Žaliosios rinktinės išjungimas į Prisikėlimo apygardą. KGB agento Rudžionio įterpimas į Žaliajų rinktinę. Rinktinės sunaikinimas.

1946 metų rugpjūčio 12 dieną įkurtą Jungtinę Kęstučio apygardą per Vytauto Didžiojo rinktinės vadą J. Belaglovą kreipėsi į Žaliosios rinktinės vadą Strausą prašydama jį prisijungti prie apygardos. Apygardos vadovybė gavusi teigiamą Strauso atsakymą, neužilgo nusiuntė Žaliajai pogrindinės spaudos. Spalio pabaigoje žuvus Strausui, jo vadovaujamos Margio kuopos partizanai, 1948 metų balandį buvo prijungti prie naujai įkurtos Prisikėlimo apygardos. Kita rinktinės kuopa vadovaujama Vytauto Česnakavičiaus-Vallo prisijungė prie Algimanto apygardos, bet veikė senoje teritorijoje.

Prisikėlimo apygardos iškrimą lémė tai, kad Kęstučio apygarda buvo labai gremždžias junginys, telkės partizanus keliose apskrityse ir buvo sunku susisiekti su Šiaurės Lietuvoje veikusiomis rinktinėmis. Jungtinės Kęstučio apygardos vadas J. Žemaitis, norėdamas atkurti nutrūkusius ryšius su Šiaurės Lietuvoje veikusiomis rinktinėmis bei siekdamas įkurti naują apygardą, pasiunčia į Žaliosios rinktinės kontroliuojamą Dukto mišką JKA štabo pareigūnus P. Bartkū-Sąžinę bei B. Liess-Kauką. Čia jie ir susitiko su Žaliosios rinktinės vado pareigas einančiu Petru Masilaičiu-Virpša.

Prisikėlimo apygarda buvo įkurtą 1948 metų balandžio 1 dieną. Jos vadu išrenkamas P. Bartkus-Sąžinė, štabo viršininku paskiriamas L. Grigonis-Užpalis, vado pavaduotoju-S Radžiulis-Naras, antruoju pavaduotoju – vienas žymiausių Žaliosios rinktinės partizanų Vladas Jurgaitis-Dagilis, organizacino skyriaus viršininku – B. Krikščiūnas-Puntukas, informacinio skyriaus viršininku – Vitenis (Vytautas Šniuolis). 1948 metų pavasarį ir vasarą Prisikėlimo apygardos štabas dis-

lokavosi Dukto, Mažuoliu, Liaudiškių ir Radvilonių miškuose. 1948 metų balandžio 22 dieną įvyko bendras Prisikėlimo apygardos ir Žaliosios rinktinės posėdis, kuriami Petras Masiulaitis-Virpša paskirtas Žaliosios rinktinės vadu, o štabo viršininku tampa L. Gyllys-Agnieska. 1948 metų balandžio 26 dieną Žaliosios rinktinės teritorija buvo suskirstyta į tris rajonus: Trispalvė (vadas Šaka), Alkos (vadas Aras), Saulės (vadas Jonas Mančiauskas-Vals-tietis). 1948 metų balandžio 29 dieną prie Žaliosios rinktinės buvo prijungtas Kovo rajonas (buves Atžalyno rinktinėje). 1948 metų liepos 8 dieną Vallo ir Virpšos kuopų susirinkime buvo bandyta sujungtijas abi vienoje apygardoje, bet faktiškai kuopos veikė atskirai (Valas net buvo Algimanto apygardos štabo viršininku).

Nuolatinė įtampa ir netektys lydėjo Žaliosios rinktinės partizanus visus 1948 metus. 1948 metų vasario 14 dieną Lapo (Dervelių kaimo gyventojas Petras Mečionis) būrys stovyklavo Margių (Rozalimo valsčius) kaime. Buvo priimtas sprendimas nuykti į ištremtų Kurlianskų namus, kur buvo paslėpti ginklai ir atvežti juos į partizanų stovyklą. Aštuoni miškiniai išvyko vienomis rogėmis. Norėjo važiuoti per Miškavario kaimą, bet pastebėjo toje pusėje virš miško leidžiamas raketas, todėl pasuko per Amalijos (Šeduvos valsčius) kaimo sankryžą. Cia partizanai susidūrė su enkavedistų pasala. Kautynių metu buvo sunkiai sužeistas ir vėliau mirė nelaisvėje būrio kulkosvaidininkas, Naujasodžio kaimo gyventojas Jonas Skačkauskas-Jaunutis. Sunkiai sužeistas buvo partizanas Ignas Kurlianskas-Mėnulis-Lapas, išmūšio laukojį ištėmė ant kariško apsiausto iki pat ūkininko Kalno sodybos. Iš čia, pasikinkę arklį, sužestąjį pervežė į Dervelių kaimo Leviškų sodybą, kur per ilgus mėnesius pastarajį išslaugė. Po savaitės likusieji partizanai buvo išduoti pas vieną Pašakių (Rozalimo valsčius) kaimo ūkininką. Besiveržiant iš apsuptyties žuvo Vin-

cas Jonaitis-Dobinas ir Bronius Kižauskas-Kotas. Ten pat partizanai nukauна ir enkavedistų karininką bei kelis eilinius karius. Partizanus išdavė gretimo kaimo gyventoja Areimienė.

1948 metų žiemą Žaliosios rinktinės partizanai buvo įsikūrę Mažuolių miško masyve. Virpša nurodė partizanams eiti į žygį, nes reikėjo užmegzti ryšius su kitais partizanų būriais. Pereinant Beržės upelio tiltą, ties Juodupių kaimu partizanai pateko į enkavedistų pasalą. Jėgos buvo nelygios ir partizanai atsišaudydami émė trauktis. Tą kartą buvo stipriai sužeistas Virpša, kurį partizanas Viktoras Šniuolis-Vytenis paslėpė po egliškėmis, o paskui su kovos draugais nunešė į miško stovyklą. Vėliau rogėmis Virpša buvo nuvežtas pas rémėjā Albertą Palucką, kuris pastarajį ir išslaugė. 1948 metų kovą Virpša nutarė atsidėkoti visiems už gydymą ir pakvietė partizanus ir rémėjus atšvesti Velykas Liaudiškių miške. Tuokart į partizanų surengtą šventę atvyko rémėjės: Liuda Semelevičiūtė-Ramunė, jos sesuo Emilia, Izabelė Vilimaitė-Stirna, Onutė Grigaliūnaitė-Tulpė, Birutė Šniuolytė-Ida. Merginos atsinešė daug vaišių, o Virpša labai graziai pagrojo akordeonu ir padainavo. Antrają Velykų dieną partizanų stovyklą buvo apsupta. Prasiveržiant iš apsuptyties žuvo: kuopos vadai J. Mingėlas-Vilkas, jo brolis Aleksas-Kestutis, P. Gulbinas-Darius, partizanai Žilvinas, Kastytis, Andriūnas. Išstumti į palaukę pasidavė Aleksandras Bitė, Liugardas Pumputis. Kitiems pavyko išsi-veržti iš apsuptyties žiedo.

1948 metų gegužės 26 dieną Leviškų sodyboje buvo apsuptas Lapas, kuriam nukovus enkavedistą, pavyksta sveikam pabėgti. Tuo metu buvo areštuoti sodybos šeimininkas ir pas juos besislapsčiusi Naujasodžio (Šeduvos valsčius) gyventoja Teklė Pabilionytė. Abu buvo nuteisti į kalėjo Mordovijos lageriuose. 1948 metų vasarą Tribulų sodybos (Miškavario kaimas, Rozalimo valsčius) rugių lauke žūsta

partizanė Janina Kižauskaitė. Ji tuo metu buvo atėjusi į Tribulų sodybą, kur gyvenamam name buvo partizanų slėptuvė. Atėję Rozalimo stribai paklausė, kas tokia esanti. Šiai prisistačius šeimininkės dukra, stribas Račkauskas ją atpažino ir liepė kartu eiti. Janina bandė bėgti, bet buvo sunkiai sužeista ir, vežant į Panevėžį, pakeliui mirė.

1948 metų NKVD į Žaliajų rinktinė gudriai infiltruoja Rudžionį-Čemberleną. Jį rinktinei rekomenduoja Mingėlų šeima bei jaunystės draugas, partizanas Gilys-Agnieška. Buvo surežiuotas partizano Šliandario pabėgiimas iš NKVD daboklės su Čemberleono pagalba. Rudžionis mokojo taip save pateikti, kad tapo net Žaliosios rinktinės štabo viršininku. Tuo pat metu į rinktinę ateina ir Raubų kaimo Auksatelkų valsčiaus gyventojas Leonas Čelutka-Nemunėlis, vienas iš nedaugelio likusių gyvų Žaliosios partizanų. Čemberlenas jį pamėgo ir paskyrė savo adjutantu. Dar savo grupėje buvo priskyrės Sakaliuką, Valstietį, Karvelį.

1948 metų spalį Vilniuje, vykdymas Prisikėlimo apygardos vadovybės nurodymą, buvo suimtas partizanas Vladas Jurgaitis-Dagilis. Jis išdavė Medikonių gyventojas Vincas Plungė, anksčiau buvęs partizanų rémėjas, o paskutiniu metu dirbo Šeduvos kultūros skyriaus instruktoriumi. Dagilį kalino Lukiškėse, vėliau nuteisė 25 metams lagerio. Kalėjo Mordovijos lageryje.

1948 metų spalį Radvilonių miške buvo apsuptas ir sunaikintas Juodupių kaimo Šeduvos valsčiaus gyventojo, partizano Prano Palucko-Kadagio būrys. Veržiantis iš apsuptyties žuvo: Kadagys, broliai Gabenai: Algiris-Puodas ir Aleksas-Puodelis, Valerijonas Umburas bei buvęs Lietuvos kariuomenės viršila Petras Mickus-Zubrys. Iš apsuptyties pavyko pabėgti: Pranui Razgaičiui-Sauleikai, J. Kudokui-Ilgūnui ir Julijai Pukytei-Širše. Partizanus išdavė eigulys Labunskas.

(Bus daugiau)

Gintautas PABILIONIS

Išdavikai, kolaborantai ir jų advokatai

(atkelta iš 2 psl.)

1939 metais vokiečiams užėmus Klaipėdą, A. Venclova su šeima grįžta į Kauną ir mokytojauja „Aušros“ berniukų gimnazijoje. 1940 metais jis už antikarinė eilėraštį atleidžiamas iš mokytojo pareigų. Audringi birželio mėnesio išykiai užklumpa jį Estijoje.

1940 metų rugpjūtį padėtas paskutinis taškas Lietuvos nepriklausomybei. Dvidešimt „liaudies seimo“ delegatų vyko į Maskvą prašyti, kad Stalinas aneksotų Lietuvos valstybę. Pusė jų buvo Antano Sniečkaus pogrindžio komunistai, kitą pusę sudarė žinomi inteligenčiai. Vienas iš jų buvo A. Venclova. Siandien jis minimas rečiausiai. Nėra jo vardo gatvių, gimnazijų, nestovi jo paminklai. Jo literatūrinis palikimas iš tolė neprilygsta P. Cvirkos ar S. Nėries kūrybai. Negavo jis ir aukštų politinių postų. Bet 1940 metais jis be skrupulų sutiko priimti Švietimo ministro portfelį. Jis buvo ne tik „saulės vežėjas“, bet ir turėjo ryšius su sovietine penktąja kolo-

na, bendarvo su okupantais.

Lietuvos istorikai 2006 metais buvo surengę jo šimtmečio minėjimą. Advokatavo jam, esą jis neturėjė kitų kolaborantams būdingų ydų. Nebuvo kvailas, bailus, godus garbėtroška ar naivuolis. Bendradarbiauti su priešu jį skatino idėjinis angažuotumas ar neapykanta savo valstybei? Dar nepriklausomos Lietuvos laikais jis žavėjosios sovietija ir šlovino jos gulagą. Būdamas švietimo ministru, jis negynė mokytojų nuo trėmimų ir represijų. Net asmeniškai prisidėjo prie plunksnos brolių pjudymo. Tai kas buvo Antanas Venclova – kolaborantas, idėjinis Lietuvos priešas ar aplinkybių auka? Atsakymas vienareikšmis – jis buvo kolaborantas.

Dar sovietmečiu buvo sakoma: „Kuo skiriasi Aleksandras Puškinas nuo Antano Venclovos? Tuo, kad Puškinas su žąsies plunksna raše auksinius eilėraščius, o Venclova – su auksine plunksna raše žąsikuos eilėraščius“. (Rašinyje naudota Aro Lukšo straips-

nio „Antanas Venclova: nuo nuoskaudų iki nuopuolio“ medžiaga“.)

Epilogas

Šiame rašinių cikle aprašomas šešių kolaborantų-išdavikų biografijos bei jų Lietuvos valstybei priešiška veikla. Pasirinkti asmenys Lietuvos piliečiai, kurie 1940 metų rugpjūčio 3 dieną važiavo į Maskvą prašyti Staliną, kad jis prijungtų Lietuvą prie Sovietų sąjungos. Kas aiškiai ir suprantamai reiškė, Nepriklausomybės praradimą. Gal būta ir didesnių nusikaltelių, bet tie 20 buvo to meto aukščiausiai Lietuvos pareigūnai ir žinomi intelektualai. Nors visi jie buvo neteisėtai išrinkti neteisėto „liaudies seimo“, nes visos procedūros buvo vykdomos pažeidžiant tuo metu dar galiojusią Lietuvos Konstituciją. Tie 20 buvo sovietų ambasados parinkti ir padalinti pusiau: 10 A. Sniečkaus komunistų ir 10 komunistams palankių intelektualų, vardan savo utopinių idėjų ir asmeninės gerovės pasirengusių par-

duoti savo tévynę. Nė vienas iš jų neprisipažino klydės ar atsiprašės.

Visi jie, išskyrus J. Žiburką ir J. Paleckį, buvo išauklėti katalikiškoje dvasioje ir ankstyvoje jaunystėje buvo lojalūs savo tévynei. Tačiau vyresnėse gimnazijų klasėse socialistų ir komunistų veikiami jie susidėjo su valstybės priešais ir stojo prieš savo tévynę. Daug tokiai suvedžiotų lankesi Marijampolės gimnazijos bendrabutyje, taikliai vaidentame bedievijų ir komunistų perykla. Apgailėtina, kad tai vyko J. Basanavičiaus ir J. Jablonskio krašte.

Istorija linkusi pasikartoti. Ir dabar yra ženkli, panašių į netiketus jaunimo persivertimus. Be A. Palekio ir M. Ivaškevičiaus, yra daug jaunų kultūros veikėjų, kurie verčiau linkė Lukiškių aikštėje vedžioti šuniukus, nei matyti ten Vyčio simbolį. Pasipiktinę jaunimo patriotiniu ugdymu ir neslepiančiu nuomonės, kad už tévynę mirti neverta. Tai geria medžiaga V. Putinui.

Dr. Povilas JAKUČIONIS